

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Заступник керівника

(проректор з науково-педагогічної роботи)

М. Афанасьєв
Микола АФАНАСЬЄВ

Методологія науково-освітніх досліджень у соціальній сфері

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	23 "Соціальна робота"
Спеціальність	232 "Соціальне забезпечення"
Освітній рівень	другий (магістерський) рівень
Освітня програма	Управління соціальними проектами

Статус дисципліни	базова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Завідувач кафедри
економіки та соціальних наук

Галина НАЗАРОВА

Харків
2020

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри *економіки та соціальних наук*

Протокол № 1 від 26.08.2020 р.

Розробник:

Ачкасова Оксана Вікторівна, к.е.н., доц. кафедри економіки та соціальних наук.

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

Докорінні перетворення в останні десятиліття в економіці та політиці України зумовили значне зростання кількості соціальних проблем як на рівні окремої особистості, соціальної групи, так і суспільства в цілому. Необхідність розв'язання означених проблем активізувала розвиток наук та професій, що покликані забезпечити соціальний захист різних верств населення, поступово зростала значущість підготовки молодих, перспективних наукових кадрів для суспільства. Високі вимоги до якості підготовки майбутнього працівника соціальної сфери стали однією з причин акцентуації уваги на наукову складову у підготовці молодого фахівця, коли його участь у творчій науково-дослідній роботі є вимогою часу, професійним обов'язком. Сучасні фахівці, що зорієнтовані після закінчення закладу вищої освіти на роботу у соціальній сфері, не можуть обійтися без теоретичних знань щодо організації та проведення наукових досліджень у соціальній сфері, без практичних вмінь планувати, організовувати дослідницьку діяльність, обробляти її результати, підводити підсумки і робити висновки.

Навчальна дисципліна "Методологія науково-освітніх досліджень у соціальній сфері" належить до базових навчальних дисциплін професійного циклу.

Мета навчальної дисципліни: формування системи теоретичних знань та інноваційного мислення, оволодіння інструментарієм творчого підходу до вирішення задач у соціальній сфері, а також застосування на практиці методики та техніки дослідницької роботи, необхідної для вирішення задач соціально-економічного характеру.

Характеристика навчальної дисципліни

Курс	1М
Семестр	2
Кількість кредитів ECTS	4
Форма підсумкового контролю	Залік

Структурно-логічна схема вивчення дисципліни

Пререквізити	Постреквізити
Соціальна економіка та політика	Робота над консультаційним проектом
Менеджмент у соціальній сфері	Робота над магістерською дипломною роботою
Міжнародні соціальні інституції та програми	
Соціальні проблеми суспільства	

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
Розуміння поняття науки, її категоріального апарату і функцій.	Вміння ідентифікувати і вірно використовувати основні категорії науки
Спроможність здійснювати планування дослідницької роботи у соціальній сфері з метою отримання наукового результату	Навички планувати та здійснювати соціальні дослідження з метою виявлення й аналізу соціально значимих проблем і факторів досягнення соціального благополуччя різних груп населення
Розуміння щодо інструментарію наукового дослідження у соціальній сфері	Вміння здійснювати обґрунтований вибір методичного забезпечення проведення наукового дослідження, використовувати сучасний інструментарій наукового дослідження у соціальній сфері
Розуміння процесу пізнання і факторів, що на нього впливають	Навички визначати та формалізувати процес пізнання. Використовувати фактори і технології з метою зростання ефективності процесу пізнання
Здатність до пошуку, накопичення та обробки інформації для проведення наукових досліджень, представлення результатів дослідження у різних формах	Вміння узагальнювати результати власних наукових досліджень та їх оприлюднення у формі наукових звітів (тез, статей, доповідей тощо)
Спроможність до наукового пошуку і розвитку особистості	Навички ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо власного розвитку і творчої праці
Здатність до використання методів наукової аргументації для доведення власних переконань	Вміння будувати стратегію наукової суперечки, доводити власну точку зору

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи науки та наукової діяльності

Тема 1. Основні поняття про науку та наукове мислення

1.1. *Наукове мислення та його витоки.* Витоки наукового способу мислення і наукової діяльності. Наукове мислення. Абстрактне мислення. Рівні абстракції в науці.

1.2. *Поняття науки. Основні функції науки.* Мета науки. Основні функції науки пояснююча і прогнозуюча.

1.3. *Наука і знання.* Наука як інструмент для виробництва знань. Знання та інформація. Базові характеристики знання.

1.4. *Класифікація наук.* Класифікація наук. Класифікація соціальних наук. Наука як вид економічної діяльності. Фундаментальні науки. Галузеві науки. Природні та суспільні науки.

1.5. *Етапи становлення науки.* Донауковий період. Рівні та етапи становлення науки

1.6. *Циклічний розвиток науки.* Основні цикли розвитку науки: нормальна наука, криза, революція. Парадигми.

Тема 2. Основні категорії науки

2.1. *Наука як система знань. Факт, гіпотеза, теорія, концепція.* Основні елементи науки. Взаємозв'язок між елементами науки.

2.2. *Наукова гіпотеза: види, функції, етапи розвитку.* Сутність та приклади гіпотези. Етапи розроблення гіпотези. Групи та види гіпотез.

2.3. *Методологія, метод, методика.* Сутність та зміст методології науки. Види методів дослідження. Відмінність між методикою та методологією.

Тема 3. Наукове дослідження. Технологія дослідницької роботи

3.1. *Поняття наукового дослідження.* Наукове дослідження. Фундаментальне дослідження. Прикладне дослідження. Емпіричне дослідження. Теоретичне дослідження. Дослідження в соціальній сфері.

3.2. *Формулювання теми, проблеми та мети наукового дослідження.* Етапи наукового дослідження. Тема дослідження. Прикладна проблема. Наукова проблема. Об'єкт та предмет дослідження. Мета дослідження.

3.3. *Формування гіпотези, методики та робочого плану дослідження.* Структурна модель предметної області. Робочий план наукового дослідження.

Тема 4. Науковий результат

4.1. *Результати наукового дослідження: види та вимоги.* Науковий результат. Достовірність та корисність наукового результату. Форми і документальне підтвердження впровадження наукових результатів.

4.2. *Новизна наукових результатів та її різновиди.* Новизна. Рівні новизни наукового результату.

Тема 5. Методологія та методи наукового дослідження у соціальній сфері

5.1. *Загальнонаукові методи дослідження.* Від здогаду до істини. Аналіз, синтез, класифікація, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування, моделювання.

5.2. *Методологічні принципи та підходи.* Методологічні принципи. Хронологічний підхід, термінологічний підхід, системний підхід, праксеологічний підхід, рефлексивно-інноваційний підхід, інформаційний підхід, культурологічний підхід, соціокультурологічний підхід.

5.3. *Методи емпіричного та теоретичного дослідження у соціальній сфері.* Методи теоретичного дослідження. Герменевтичні методи дослідження у соціальній сфері. Методи емпіричного дослідження. Тестування, психолого-педагогічне тестування, бесіда.

5.4. *Методика роботи з поняттями.* Поняття. Суттєві ознаки предмету. Зміст та обсяг поняття. Родове поняття. Видове поняття. Узагальнення та обмеження понять. Правила формування понять. Визначення. Класифікація. Вимоги до класифікацій. Правила формування класифікацій.

Змістовий модуль 2. Основні аспекти наукової діяльності у соціальній сфері

Тема 6. Організація наукової діяльності та наукових досліджень

6.1. *Поняття наукової діяльності, її види.* Сутність та види наукової діяльності.

6.2. *Форми організації науково-дослідної діяльності.* Наукова діяльність. Науково-технічна діяльність, науково-педагогічна діяльність, науково-організаційна діяльність. Академія наук України. Галузеві науково-дослідні установи України.

6.3. *Шлях становлення та розвитку професіонала у науковій діяльності.* Вчений, науковий працівник. Наукові ступені, вчені звання, наукові посади. Вступ та навчання в аспірантурі, докторантурі.

6.4. *Форми фінансування науково-дослідницької діяльності. Гранти.* Державні науково-дослідні роботи, госпдоговорні НДР, грантове фінансування НДР, заявка на грант.

Тема 7. Технологія роботи з науковою інформацією

7.1. *Етапи роботи з літературою в процесі наукового дослідження.* Спільне і різне в науковому й інформаційному пошуку. Інформаційний пошук. Методика і техніка пошуку інформації. Бібліографія, анотація, реферативний журнал, картотека, конспект, науковий огляд, цитування. Реалізація результатів дослідження.

7.2. *Наукова обробка інформації.* Методика вивчення й обробки літературних джерел. Вивчення практики і досвіду інших досліджень. Первинна обробка й систематизація матеріалу. Наукова обробка інформації. Виписка, конспект, науковий огляд.

7.3. *Форми та методи представлення наукової інформації.* Презентація результатів досліджень. Науково-технічний звіт, монографія, дисертація, стаття, тези доповіді. Структурування наукової статті.

Тема 8. Організація та проведення досліджень у соціальній сфері

8.1. *Аналіз показників, що характеризують соціальну сферу на макро- та мезо- рівнях.* Аналіз показників демографічного стану, зайнятості та безробіття населення. Аналіз доходів та витрат населення. Аналіз соціального захисту та соціального забезпечення населення. Аналіз рівня життя та заробітної плати населення. Аналіз пенсійного забезпечення населення. Показники рівня освіти населення. Аналіз стану охорони здоров'я населення. Аналіз структури сімей та домогосподарств.

8.2. *Організація та проведення соціологічного дослідження.*

8.2.1. *Програма соціологічного дослідження.* Соціологічне дослідження. Структура дослідницької програми у соціальній сфері. Методологічна частина, процедурна частина. Ключові елементи етапу випробування основних процедур дослідження.

8.2.2. *Методи соціологічного дослідження.* Методи соціологічного дослідження. Аналіз документів, анкетне опитування, соціологічне інтерв'ю, соціометричне опитування, фокусоване групове інтерв'ю соціологічне спостереження, соціологічний експеримент.

Тема 9. Побудова аргументації в науковому дослідженні

9.1. *Аргументації в науковому дослідженні.* Способи аргументації в науковій дискусії. Побудова аргументації. Аргумент, факт, тезис. Ствердження, доводи. Визначення альтернатив та відповідь на них. Основа аргументації.

9.2. *Повідомлення фактів.* Візуальне повідомлення фактів. Побудова таблиць. Створення малюнків, графіків, діаграм.

Методи навчання та викладання

Серед методів навчання, спрямованих на активізацію та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти використовуються: проблемні лекції, дискусії, презентації, робота в малих групах, міні-лекції, індивідуальна дослідницька робота.

Порядок оцінювання результатів навчання

Оцінювання результатів вивчення навчальної дисципліни "Методологія науково-освітніх досліджень у соціальній сфері" здійснюється за накопичувальною (100-бальною) системою оцінювання.

Оцінювання здійснюється за такими видами контролю:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних і практичних занять і оцінюється сумою набраних балів;

модульний контроль, що проводиться у формі колоквиуму. Колоквиум проводиться 2 рази за семестр та включає теоретичні та практичні завдання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля. Максимальна оцінка за кожен з колоквиумів 10 балів. Максимальна кількість балів за обидва колоквиуми – 20. Перший колоквиум включає теми 1 – 5 а другий колоквиум – теми 6 – 9. Це тестова контрольна робота, яка виконується в ПНС і містить 30 питань закритого типу.

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі заліку. Залік виставляється за сумою балів набраних за результатами поточного та модульного контролю. Загальна кількість балів за результатами всіх видів контролю максимальна для отримання заліку за дисципліною – 100, мінімальна – 60. Студент не допускається до складання заліку, якщо

кількість балів, одержаних за змістовні модулі впродовж семестру в сумі не перевищуватиме 59 балів, а також якщо студент немає жодної оцінки з поточного модульного контролю.

Поточний контроль включає оцінювання роботи студентів під час:

лекцій: активна робота на парі (1 бал за кожне заняття) за умови відповіді студентом на поставлені викладачем питання, які свідчать про ступінь засвоєння лекційного матеріалу. Загальна кількість балів 10.

практичних занять:

активна робота на парі (3 бали за кожне заняття) за умови виконання студентом практичних завдань, участі студентів в обговореннях, дискусіях. Загальна кількість балів 24.

поточна контрольна робота, максимально оцінюється в 6 балів. Це тестова контрольна робота, яка виконується в ПНС і містить 9 тестів закритої форми (в сумі 3 бали) та 3 теста відкритої форми для надання відповіді на питання за лекціями та практичними заняттями (в сумі 3 бали);

самостійної роботи:

індивідуальна дослідницька робота, за результатами якої студенти пишуть наукову статтю та розробляють до неї текст доповіді, що супроводжується графічним матеріалом – презентацією. Стаття повинна бути написана відповідно до вимог, що висуваються до даної категорії публікацій у наукових виданнях. Презентація має бути виконана в середовищі PowerPoint. Максимальна оцінка за індивідуальну дослідницьку роботу 22 бали: побудова структури наукового дослідження – 6 балів, наукова стаття – 10 балів, доповідь з презентацією – 6 балів;

домашні завдання. Кожне домашнє завдання оцінюється в 3 бали за умови правильного виконання, обґрунтованих висновків та умовиводів. Кількість домашніх завдань – 4, максимальна кількість балів за усі домашні завдання становить 12.

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 60.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується як сума балів набраних за результатами поточного та модульного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведено в таблиці "Шкала оцінювання: національна та ЄКТС".

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	

Форми оцінювання та розподіл балів наведено у таблиці "Рейтинг-план навчальної дисципліни".

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання		Форми оцінювання	Мак бал
1	2		3	4
Тема 1. Основні поняття про науку та наукове мислення	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Міні-лекції за питаннями: 1.1. Наукове мислення та його витоки. 1.2. Поняття науки. Основні функції науки. 1.3. Наука і знання. 1.4. Класифікація наук. 1.5. Етапи становлення науки. 1.6. Циклічний розвиток науки.	Активна робота на парі	1
	Практичне заняття	Робота в малих групах. Обговорення відомих у світі наукових результатів з метою виділення загальних завдань цих наукових досліджень	Активна робота на парі	3
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу. Вивчення матеріалу щодо еволюції наукових парадигм.	-	-
Тема 2. Основні категорії науки	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 2.1. Наука як система знань. Факт, гіпотеза, теорія, концепція. 2.2. Наукова гіпотеза: види, функції, етапи розвитку. 2.3. Методологія, метод, методика	Активна робота на парі	1
	Практичне заняття	Доповіді за темою лекції. Робота в малих групах. Відповідно до обраної теми дослідження студенти працюють над формуванням та обґрунтуванням робочих гіпотез	Активна робота на парі	3
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу. Підготовка доповідей за темами лекції.	-	-
Тема 3. Наукове дослідження. Технологія дослідницької роботи	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 3.1. Поняття наукового дослідження. 3.2. Формулювання теми, проблеми та мети наукового дослідження. 3.3. Формування гіпотези, методики та робочого плану дослідження	Активна робота на парі	1
	Практичне заняття	Доповіді за темами лекції. Робота в малих групах. Студенти аналізують фрагменти авторефератів, обговорюючи способи формулювання теми, мети і завдань наукового дослідження	Активна робота на парі	3
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу. Підготовка доповідей за темами лекції. Робота над індивідуальним дослідницьким завданням: формулювання теми, мети, завдань, об'єкта і предметам дослідження. Побудова структури наукового дослідження	Індивідуальна дослідницька робота	6
Тема 4. Науковий результат	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 4.1. Результати наукового дослідження: види та вимоги. 4.2. Новизна наукових результатів та її різновиди	Активна робота на парі	1
	Практичне заняття	Доповіді за темами лекції. Написання поточної контрольної роботи.	Активна робота на парі	3
			Поточна контрольна робота	6

1	2	3	4	5
Тема 4. Науковий результат	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу. Підготовка доповідей за темами лекції. Виконання домашнього завдання з аналізу наукової новизни з авторефератів. Підготовка до контрольної роботи.	Домашнє завдання	3
Тема 5. Методологія та методи наукового дослідження у соціальній сфері	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція за питаннями: 5.1. Загальнонаукові методи дослідження. 5.2. Методологічні принципи та підходи.	Активна робота на парі	1
	Лекція	Лекція за питаннями: 5.3. Методи емпіричного та теоретичного дослідження у соціальній сфері. 5.4. Методика роботи з поняттями.	Активна робота на парі	1
	Практичне заняття	Доповіді за темами лекції. Виконання практичних завдань щодо застосування методу аналогії у наукових дослідженнях. Робота з поняттями. Написання колоквіуму	Активна робота на парі	3
			Колоквіум	10
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу. Підготовка доповідей за темами лекції. Виконання домашнього завдання на відпрацювання навиків роботи з поняттями. Підготовка до колоквіуму	Домашнє завдання	3	
Тема 6. Організація наукової діяльності та наукових досліджень	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція за питаннями: 6.1. Поняття наукової діяльності, її види. 6.2. Форми організації науково-дослідної діяльності. 6.3. Шлях становлення та розвитку професіонала у науковій діяльності. 6.4. Форми фінансування науково-дослідницької діяльності. Гранти	Активна робота на парі	1
	Практичне заняття	Доповіді за темами лекції. Робота в малих групах з формування заявки на одержання гранту для фінансування наукового дослідження	Активна робота на парі	3
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу. Підготовка доповідей за темами лекції. Виконання домашнього завдання з розроблення заходів та напрямків пошуку джерел фінансування наукових досліджень	Домашнє завдання	3	
Тема 7. Технологія роботи з науковою інформацією	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція за питаннями: 7.1. Етапи роботи з літературою в процесі наукового дослідження. 7.2. Наукова обробка інформації. 7.3. Форми та методи представлення наукової інформації.	Активна робота на парі	1
	Практичне заняття	Доповіді за темами лекції. Аналіз наукових статей та виявлення в них структурних елементів. Відпрацювання навиків аналізу наукової літератури	Активна робота на парі	3
			Поточна контрольна робота	6
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу. Підготовка доповідей за темами лекції. Підготовка до поточної контрольної роботи. Виконання домашнього завдання щодо розгорнутого аналізу будь-якої наукової статті з репозитарію ХНЕУ на тему, близьку до індивідуального дослідницького завдання	Домашнє завдання	3	

1	2	3	4	5
Тема 8. Організація та проведення досліджень у соціальній сфері	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Міні-лекції за питаннями: 8.1. Аналіз показників, що характеризують соціальну сферу на макро- та мезо- рівнях. 8.2.1. Програма соціологічного дослідження. Соціологічне дослідження. 8.2.2. Методи соціологічного дослідження	Активна робота на парі	1
	Практичне заняття	Студенти проводять соціологічне дослідження шляхом анкетування. В дискусійній формі узагальнюють результати анкетування	Активна робота на парі	3
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу.		–	–
Тема 9. Побудова аргументації в науковому дослідженні	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 9.1. Аргументації в науковому дослідженні. 9.2. Повідомлення фактів.	Активна робота на парі	1
	Практичне заняття	Студенти доповідають щодо результатів виконання індивідуального дослідницького завдання та демонструють свої презентації	Колоквіум	10
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу. Робота над науковою статтею, презентацію, що відображає результати виконання індивідуального дослідницького завдання. Підготовка до колоквіуму 2	Наукова стаття	10
Презентація			6	

Рекомендована література

Основна

1. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: АБУ, 2002. – 480 с.
2. Гуроров О. І. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. – Х.: ХНАУ, 2017. – 272 с.
3. Методологія наукових досліджень [Текст] / Навчальний посібник Антонюк В.С., Полонський Л.Г., Аверченков В.І., Малахов Ю.А. Методологія наукових досліджень Навчальний посібник. – К.: НТУУ „КПІ”, 2015. – 274 с.
4. Основи наукових досліджень у соціальній роботі: Навч. посіб. / М.М. Букач, Т.С. Попова, Н.В. Клименюк; за ред. М.М. Букача. – Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 284 с.
5. Пушкар О. І., Єрмоленко О. А. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій для студентів спеціальності 7.050109 усіх форм навчання. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. – 88 с.

Додаткова

6. Архіпова С. П. Основи соціально-педагогічних досліджень / С. П. Архіпова. – Черкаси, 2011. – 239 с.
7. Івакин О. А. Основи епістемології: теорія і методологія наукового пізнання: Науковий посібник для студентів магістерського відділення та аспірантів — Одеса: Юридична література, 2000. — 112 с.
8. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.

9. Лудченко Л. А. Основы научных исследований. Учебное пособие / Л. А. Лудченко, Я. Л. Лудченко, Т. А. Примак. — К.: Тов. “Знання”; КОО, 2000, — 114 с.
10. Панковская П. Я. Методология научных исследований: Курс лекций. — Мн.: ООО «Информпресс», 2002. — 176 с.
11. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень : підручник / Д. М. Стеченко. — К. : Знання, 2007. — 317 с
12. Booth W. C., Colomb G. G., Williams J. M., Bizup J. Fitzgerald W. T. The Craft of Research. Chicago : The University of Chicago Press, 2016. 336 p.
13. Patten M. L., Newhart M. Understanding Research Methods: an overview of the essentials. New York, N.Y. : Routledge, 2017. 352 p.
14. Tracy S. J. Qualitative Research Methods: collecting evidence, crafting analysis, communicating impact. Hoboken, NJ : John Wiley and Sons Ltd, 2020. 432 p.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

15. Інститут демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.top-personal.ru>.
16. Міністерство праці та соціальної політики [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mlsp.gov.ua>.
17. Сайт ПНС ім. С. Кузнеця. Дисципліна «Методологія науково-освітніх досліджень у соціальній сфері» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=4827>